

VAK

GESCHIEDENIS

DOCENT

DR PIETER DROOGLEVER

LES

Nieuw-Guinea

land voor Indo-kolonisten en Papoea's?

Vanaf de jaren '20 van de vorige eeuw kwam de toekomst van de Indische Nederlanders (Indo-Europeanen) in het geding door de ontwikkeling van de Indonesische samenleving. Van de scholen kwamen groepen Indonesiërs die met de Indo-Europeanen concurreerden om de lagere overheidsbetrekkingen. Tegelijkertijd gingen Indonesische nationalistenaansturen op de vorming van een Indonesische staat. Het was de vraag of daarbinnen nog plaats zou zijn voor de Indo-Europeanen. Gedacht werd daarom aan emigratie naar Sumatra en, vooral, naar Nieuw-Guinea, een leeg gebied waar alleen een klein aantal primitieve Papoea's woonden. Daar zouden de Indo-Europeanen tot in lengte van jaren kunnen leven 'onder eigen bestel'.

EERSTE LANDBOUWKOLONIES

In 1923 werd de eerste kolonisatievereniging opgericht, maar de steun uit politieke hoek bleef beperkt. De grote vereniging van de Indo-Europeanen, het IEV, en de Indische regering meenden dat zij deze problemen op Java zelf het hoofd moesten bieden. Toch werden er in de jaren '30 wat proefnemingen toegestaan. Zo'n 1.000 man werd naar Nieuw-Guinea gezonden om als landbouwer een nieuw bestaan op te bouwen.

De onderneming had weinig succes: het terrein was zwaar, het land onvruchtbaar, en er waren weinig afzetmogelijkheden. Bovendien waren ze niet gewend om hard met de handen te werken. En de Papoeas wilden niet werken op het land van de Indo-Europeanen.

Kort voor de oorlog was het aantal kolonisten alweer sterk geslonken. De daaropvolgende Japanse bezetting kostte de meeste overgeblevenen het leven.

NA 1945

Na de oorlog werd de oude lijn weer opgevat, maar op Java woedde een regelrechte onafhankelijkheidsstrijd. De druk op de Indo-Europeanen werd nog groter. De Indische regering moest er weer niet veel van hebben: zij streefde naar een Indonesië waarin voor iedereen plaats zou zijn. Luitenant Gouverneur-generaal Van Mook dacht dat te bereiken door een federaal Indonesisch bestel.

Toen in 1949 duidelijk werd dat de overdracht aan Indonesië praktisch onvoorwaardelijk zou zijn kwam de uittocht op gang. Al in mei 1950 hadden zich zo'n 1.400 mensen langs de kust gevestigd, met name in de buurt van Manokwari, en in 1953 was hun aantal opgelopen tot ruim 3.000 mannen, vrouwen en kinderen.

KOLONIES ONDER DRUK

Nederland had Nieuw-Guinea in december 1949 niet aan Indonesië overgedragen, omdat de Papoeabevolking niet in staat werd geacht om zich uit te spreken over de vraag of zij zich al dan niet bij Indonesië wilde aansluiten. De Papoea's waren altijd al stiefmoederlijk behandeld, maar Nederland deed nu een poging om de achterstand alsnog in te lopen. Er werd meer geld vrijgemaakt en Nederlandse ambtenaren en militairen stroomden naar het gebied voor de ontwikkeling van het land en de opvoeding van de Papoea's. De overgrote

meerderheid van de Indo-Europese immigranten onttrok zich aan het boerenwerk: zij zochten en vonden werk als winkelier of als ambtenaar in de groeiende overheidsadministratie.

Deze mooie jaren duurden kort. Nieuw-Guinea was tegen de wens van Indonesië buiten de overgedracht gehouden, en dat land wilde daar een einde aan maken. Tijdens de Koude Oorlog wilden de Sovjet Unie en de Verenigde Staten Indonesië te vriend houden. Nederland werd als gevolg daarvan politiek en militair onder druk gezet. Zij moest het conflict met Indonesië bij leggen en Nieuw-Guinea alsnog aan Indonesië overdragen. De Indo-Europese groep zag zijn toekomst opnieuw in gevaar. Het geloof in de zaak ebde weg, en opnieuw kwam een uittocht op gang: de meesten vertrokken rechtstreeks naar Nederland. De overdracht van Nieuw-Guinea en zijn Papoea's aan Indonesië vond plaats in 1962. Het avontuur van de Indo-kolonisatie was voorgoed voorbij.

Indo-voorman 'Pa' Gosewisch en Papoea's tijdens de jacht.

(Foto privécollectie mw B. Benjamins-Gosewisch, via: <http://home.kpn.nl/weide176/>)

VAK   **GESCHIEDENIS**

DOCENT   **DR PIETER DROOGLEVER**

LES   **Nieuw-Guinea**

land voor Indo-kolonisten en Papoea's?

VANUIT DE PAPOEA'S BEZIEN

Het enthousiasme van de Papoea's om op andermans akker te werken was niet groot. Maar de aanwezigheid van de Nederlanders bood ook kansen: het betekende een zekere garantie voor Nederlandse betrokkenheid bij hun gebied (verdediging tegen Indonesië). In de tien jaar na 1950 was er een dunne elite gevormd die zicht kreeg op wat er gebeurde in de wereld, en er werd begonnen met experimenten met medebestuur. Er kwamen gekozen streekraden en een grotendeels gekozen Papoea-parlement, de Nieuw-Guinea Raad, waarin de Papoea's gevraagd werd zich uit te spreken over de grote vraagstukken van het moment. Dit alles ging de Papoea's veel te snel, maar het dwong hen ook tot meedoen met zelfbestuur en het nemen van eigen verantwoordelijkheid. Toen bleek dat Nederland niet langer de gewenste bescherming kon bieden, gingen zij zich in alle ernst beraden op de mogelijkheid om zelfstandig de onafhankelijkheid uit te roepen. Zo ontwikkelde zich onder druk van de omstandigheden in korte termijn een Papoea-nationalisme.

Bij de vorming van politieke partijen na 1960 lag het initiatief vrijwel geheel bij de Papoea's, met name bij de Democratische Volkspartij en de Partai Nasional: zuivere Papoea-organisaties, die gericht waren op de toekomst van de Papoea's zelf. De belangrijkste uitzondering daarop was Manokwari, vanouds het kolonistencentrum. Daar was Indo-planter H.W.F. Gosewisch actief bij de vorming van een nieuwe partij. Hij hoopte op een blijvende plaats voor hem en zijn kinderen in Nieuw-Guinea. In mei 1960 was er een door het gouvernement bijeengeroepen vergadering van 20 bekende Papoea's. Zij moesten advies uitbrengen over de in te stellen Nieuw-Guinea Raad. Eén van de vragen betrof wie daarin actief en passief kiesrecht zouden krijgen. Hun advies luidde: alleen die Nederlanders die zich blijvend in hun land hadden gevestigd mochten staatkundige rechten krijgen. Aangezien dit er betrekkelijk weinig waren, was daarmee het exclusieve Papoeakarakter onderstreept. Gosewisch vond dit wat magertjes, en ging te rade bij de belangrijke voorman Marcus Kaisiepo, een boegbeeld van de Nederlandse Nieuw-Guinea politiek. Van hem wilde hij weten of de Nederlanders als groep in de politieke lichamen vertegenwoordigd zouden mogen blijven, want bij stemmen onder gelijke voorwaarden zouden zij door hun kleine aantal geen invloed hebben. Marcus reageerde beleefd, maar het antwoord viel Gosewisch niet mee. Zijn conclusie luidde dan ook dat de Indo's er beter aan deden om hun toekomst elders te zoeken.

Daarmee ging het in West-Papoea niet anders dan elders in de wereld. Er ontstond een nieuw nationalisme, dat de eigen bevolking centraal stelde. Het was een normaal onderdeel van het grote dekolonisatieproces, dat echter door lokale complicaties niet de kans kreeg zich te ontwikkelen zoals de Papoea's dat in 1960 wensten. Dat is een probleem dat tot op de dag van vandaag doorwerkt.

BIOGRAFIE

dr Pieter Drooglever

Historicus Pieter Drooglever (1941) was tot voor kort werkzaam bij het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis in Den Haag. Voor dit instituut deed hij o.a. onderzoek naar de verhoudingen tussen Nederland en Indonesië in de jaren 1950-1963. Ook onderzocht hij hoe werd omgegaan met het zelfbeschikkingsrecht van de Papoea's, en hieruit kwam het boek *Een daad van vrije keuze; De Papoea's van westelijk Nieuw-Guinea en de grenzen van het zelfbeschikkingsrecht* voort. Centraal hierin staan de aanloop naar en de gebeurtenissen in 1969 rond de volksraadpleging in Nieuw-Guinea.

LEESLIJST

- > Drooglever, P.J., *Een daad van vrije keuze; De Papoea's van westelijk Nieuw-Guinea en de grenzen van het zelfbeschikkingsrecht* (Amsterdam 2006).
- > Elands, M. en A. Staarman (red.), *Afscheid van Nieuw-Guinea; Het Nederlands-Indonesische conflict 1950-1962* (Bussum 2003).
- > Meijer, Hans, 'Bestemming Nieuw-Guinea; De opvarenden van de ms. Waibolong', in: Wim Willems e.a., *Uit Indie geboren; Vier eeuwen familiegeschiedenis* (Zwolle 1997).
- > Portier, Karen, 'Tussenstation Nieuw-Guinea', in: Wim Willems en Leo Lucassen (red.), *Het onbekende vaderland; De repatriëring van de Indische Nederlanders 1946-1964* ('s-Gravenhage 1994).

HET TONG TONG FESTIVAL PRESENTEERT:

De Indische School

De Pupillenschool in Gombong (Midden-Java), voor de opleiding van "kinderen van het mannelijke geslacht voor de militaire stand". De foto is afgebeeld in *Baren en oudgasten*, een deel uit de fotoboekenserie *Tempo doeloe – een verzonken wereld* (uitgeverij Querido), samengesteld door Rob Nieuwenhuys.

Het gebrek aan kennis in de Nederlandse samenleving over de Indische cultuur en geschiedenis is een doorn in het oog van veel (Indische) Nederlanders. Ervaringsverhalen uit de Indische gemeenschap worden door gebrek aan voorkennis niet altijd in de juiste context geplaatst waardoor de beeldvorming blijft steken in clichés.

Stichting Tong Tong wil dit veranderen. Ze organiseerde daarom in 2008 en 2009 De Indische School, een educatief programma tijdens het Tong Tong Festival, voor iedereen die meer wil weten over het Indische heden en verleden. Deskundige docenten verzorgden een lesprogramma in het Bibit-Theater op het gebied van (kunst)geschiedenis, taal en letteren, muziek en economie; zoveel mogelijk kanten van de Indische maatschappij & geschiedenis werden belicht. Er was geen speciale voorkennis van de leerlingen vereist; iedereen vanaf vijftien jaar kon de lessen goed volgen.

U hebt nu een uitgebreide samenvatting van een van de lessen uit 2009 in handen. Op de website vindt u korte samenvattingen van alle lessen van 2008 en 2009; meer uitgebreide lessen kunt u daar downloaden, evenals leeslijsten, als leidraad voor verdere studie.

Stichting Tong Tong werd terzijde gestaan door een adviseur: dr. ir. Margaret Leidelmeijer was eerder betrokken bij projecten van o.a. het NIOD, het Verzetsmuseum Amsterdam, en het Nationaal Archief.

In 2008 kon De Indische School worden opgezet dankzij een subsidie van Stichting Het Gebaar, in 2009 dankzij gelden van Fonds 1818, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg, SNS Reaalfonds, Stichting Tong Tong en Pasar Malam Besar BV.

Fonds 1818

SNS REAAL Fonds

Stichting Tong Tong
Bezuidenhoutseweg 331
2594 AR Den Haag
www.tongtong.nl

